

2. O prawach przyrodzonych

Lekcja wyjaśnia, jak rodziła się współczesna koncepcja praw człowieka. Uczniowie i uczennice dowiadują się, że dopiero w końcu XVIII wieku sformułowane zostały w kilku państwach dokumenty gwarantujące prawa równe dla wszystkich, a z czasem zaczęły pojawiać się dokumenty prawa międzynarodowego dotyczące praw człowieka. Obok praw osobistych i politycznych zaczęto w nich zapisywać również prawa ekonomiczne, socjalne, kulturalne, a nawet prawa narodów. Współcześnie prawa i wolności chronione są przez prawo krajowe i międzynarodowe, a nad ich przestrzeganiem czuwają organizacje rządowe i pozarządowe. Podczas lekcji uczniowie poznają najważniejsze dokumenty dotyczące praw człowieka oraz analizują sformułowania Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

CELE LEKCJI WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Uczeń/uczennica:

- uzasadnia, że godność człowieka jest podstawą różnych systemów moralnych; wyjaśnia, że jest ona źródłem powszechnych, przyrodzonych, nienaruszalnych i niezbywalnych wolności i praw człowieka; analizuje sformułowania preambuły Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka – dział IV pkt 1.

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA POTRAFI

- wymienić najważniejsze prawa człowieka;
- wskazać dwa główne dokumenty prawa międzynarodowego, w których zagwarantowane są prawa człowieka oraz powiedzieć, które z nich obowiązują w Polsce;
- przedstawić genezę praw człowieka;
- interpretować wybrane zapisy prawne Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

METODY PRACY

- praca w parach lub grupach
- wykład
- praca z tekstem
- rozmowa nauczająca
- burza mózgów

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

- fragmenty Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (preambuła oraz wybrane zapisy praw dostępne są na stronie KOSS online).
- duże arkusze papieru, flamastry.

JAK PRZEPROWADZIĆ ZAJĘCIA?

WPROWADZENIE

1. „Bez praw człowieka” (rozmowa nauczająca). Wyjaśnij, że współczesne rozumienie praw człowieka jako przysługujących wszystkim ludziom, bez względu

na ich miejsce w społeczeństwie czy poglądy, było obce dawnym epokom historycznym. Na przykład w starożytnym Egipcie inne prawa mieli władcy, inne kapłani, inne urzędnicy, jeszcze inne rzemieślnicy czy chłopci; niewolnicy zaś byli pozbawieni wszelkich praw. Zaproponuj, aby uczniowie podali inne przykłady znane im z historii oraz lektur, wskazujące na to, jak różny był zakres swobód i praw poszczególnych grup społecznych w różnych epokach i krajach. Wyjaśnij, że – z wyjątkiem kilku krajów, w tym Anglii i Polski – dopiero w końcu XVIII wieku prawa człowieka zapisane zostały w konstytucjach i innych dokumentach prawa wewnętrznego kilku państw (w tym Stanów Zjednoczonych i Francji). Opowiedz, że w początkowym okresie tworzenia się nowoczesnej koncepcji praw człowieka dotyczyła ona tylko praw obywatelskich i politycznych, nie obejmowała praw socjalnych czy praw mniejszości.

2. „Od prawa naturalnego do praw człowieka” (praca z tekstem, praca w parach). Poproś uczniów o przeczytanie tekstu „Od prawa naturalnego do praw człowieka” (s. 118–119), a następnie fragmentów tekstów św. Pawła i Johna Locke’a (s. 119). Uczniowie w parach próbują odpowiedzieć na pytania: 1) *Co to znaczy, że prawa człowieka są naturalne, nienaruszalne i niezbywalne?*; 2) *Kto powinien zapewnić warunki do korzystania z praw i wolności?* 3) *Z czego św. Paweł i John Locke wywodzą uniwersalny charakter praw człowieka?* Sformułuj na forum ogólne wnioski, prosząc uczniów o ich zapisanie w zeszytach.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 59
ćwicz. 1

ROZWINIĘCIE

3. „Współczesny katalog praw i wolności” (miniwykład). Posługując się tekstem „Współczesny katalog praw i wolności” (s. 120), wyjaśnij uczniom pojęcia: prawa osobiste, polityczne, socjalne, ekonomiczne. Przedstaw im poszczególne kategorie praw i wolności, zwane generacjami.

Zachęć uczniów, by w trakcie twojego miniwykładu spróbowali sporządzić w zeszycie lub na kartce wizualne notatki (czyli notatki z elementami odręcznych rysunków, szkiców czy bohomazów), w których uwzględnią zarówno wymieniane prawa, jak i sposób ich kategoryzowania. Następnie poproś, by sprawdzili w parach poprawność (a także przejrzystość) zapisanych przez siebie informacji. Wyjaśnij, że choć prawa człowieka określają relację między jednostką a państwem, to każdemu z uprawnień odpowiada jakaś powinność (np. prawu do posiadania własności odpowiada powinność szanowania własności innych osób). Uczniowie samodzielnie uzupełniają swoje wizualne notatki, dopisując do poszczególnych praw obywatela jego powinności (patrz: ćwiczenie „Moje prawa, twoje prawa” na s. 120). Zachęć wszystkich, aby w czasie następnych aktywności dodawali brakujące informacje, a pod koniec lekcji obejrzyjcie razem kompletne notatki wizualne.

4. „Społeczność międzynarodowa w obronie praw człowieka” (praca z tekstem). Poproś uczniów o przeczytanie tekstu „Społeczność międzynarodowa w obronie praw człowieka” (s. 120–121). Wypiszcie na tablicy dokumenty międzynarodowe, które mają na celu ochronę praw człowieka, a które zostały wymienione w tekście. Zapisz na tablicy terminy „deklaracja” i „konwencja”, po czym zapytaj, czy je znają i czy potrafią wskazać, co je różni. W razie potrzeby wyjaśnij, że konwencja to umowa międzynarodowa dotycząca jakiegoś obszaru stosunków międzynarodowych, np. praw człowieka, podpisana przez rządy państw, które zobowiązały się do przestrzegania jej postanowień i zgodziły się na zastosowanie sankcji w przypadku ich złama-

nia. Następnie zapytaj, który z wymienionych wcześniej dokumentów obowiązuje w Polsce (chodzi o Europejską Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych, którą Polska podpisała w 1991 r.; Powszechna Deklaracja Praw Człowieka formalnie nie miała charakteru prawnie wiążącego, nadały je dopiero Pakty Praw Człowieka z 1966 r.). Wyjaśnij, że żeby jakiś dokument prawa międzynarodowego obowiązywał w danym kraju, musi zostać ratyfikowany, czyli zatwierdzony przez władze tego kraju (parlament, prezydenta).

5. „Zrozumieć Deklarację” (praca w parach, burza mózgów). Poleć uczniom, aby odczytali na głos preambułę Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka zamieszczoną w podręczniku (s. 121–122). Upewnij się, czy uczniowie rozumieją wszystkie zawarte tam sformułowania, a następnie ich poproś, aby pracując w parach, zapisać w punktach główne cele, jakie przyświecały twórcom Deklaracji Praw Człowieka. Zachęć wszystkich, by w domu odszukali w internecie jej pełny tekst i tak zapisać w zeszytach wybrane artykuły, aby były zrozumiałe dla ich młodszych kolegów i koleżanek; mogą je również zilustrować prostymi symbolami. Możesz też każdemu uczniowi przydzielić jeden artykuł.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 59
ćwicz. 2

6. Poproś, aby uczniowie obejrżeli w podręczniku dwa rysunki na s. 122, a następnie spróbowali odpowiedzieć, jakie prawa zamieszczone w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka symbolizują.

Zeszyt
ćwiczeń
s. 59
ćwicz. 3

ZAKOŃCZENIE

7. Podsumowanie. Poproś uczniów, by wymienili się w parach swoimi wizualnymi notatkami. Daj im chwilę na ich przestudiowanie, a następnie zapytaj, czy w notatkach kolegi/koleżanki pojawiło się coś, czego sami nie zapisali lub nie uwzględnili. Co to było? Jeśli notatki są zbliżone, uczniowie mogą w jednym zdaniu wymienić najważniejszą informację z dzisiejszej lekcji.

8. Praca domowa (praca w zespołach). Podziel uczniów na zespoły. Poleć, aby w ciągu kilku najbliższych lekcji każdy zespół zapisywał pojęcia związane z prawami człowieka, a następnie sporządził słownik terminów związanych z tą tematyką. Słowniki mogą być ilustrowane zdjęciami lub rysunkami. Zapowiedz, że na zakończenie cyklu lekcji o prawach człowieka porównacie wszystkie słowniki i je ocenicie. Do swoich słowników uczniowie mogą dołączyć wizualne notatki poświęcone prawom człowieka.

ĆWICZENIA DODATKOWE

► Ćwiczenie z „Zeszytu ćwiczeń”. Zachęć uczniów, aby wzorując się na rysunkach w podręczniku na s. 122, spróbowali narysować symbole wybranych praw człowieka zawarte w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Pierwszych 14 artykułów Konwencji dotyczy następujących kwestii:

- Art. 1. Obowiązek przestrzegania praw człowieka
- Art. 2. Prawo do życia
- Art. 3. Zakaz tortur
- Art. 4. Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej
- Art. 5. Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego
- Art. 6. Prawo do rzetelnego procesu sądowego
- Art. 7. Zakaz karania bez podstawy prawnej

Art. 8. Prawo do poszanowania życia prawnego i rodzinnego

Art. 9. Wolność myśli, sumienia i wyznania

Art. 10. Wolność wyrażania opinii

Art. 11. Wolność zgromadzania się i stowarzyszania się

Art. 12. Prawo do zawarcia małżeństwa

Art. 13. Prawo do skutecznego środka odwoławczego

Art. 14. Zakaz dyskryminacji.

Ćwiczenie to uczniowie mogą wykonać na kartkach lub w „Zeszyte ćwiczeń” (ćwiczenie 4, s. 59–60).